

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

opinio

(stanovisko k právní otázce)

Digitalizace knihovního fondu NTK

Objednatel (zadavatel): Národní technická knihovna

Zhotovitel: Masarykova univerzita, Právnická fakulta

Zpracovatel: JUDr. Radim Polčák, Ph.D.

Předmětem tohoto stanoviska je nezávislá doktrinální právní analýza právních vztahů vznikajících v procesu digitalizace dokumentového fondu zadavatele.

Obsah

Úvod a zadání otázek	3
1 Právní režim digitalizace knihovního fondu.....	4
1.1 Které právní předpisy upravují digitalizaci knihovních fondů zadavatele	4
1.2 Které části fondu zadavatele lze digitalizovat	8
1.3 Jaký má být postup digitalizace.....	9
1.4 Jakou formu má mít výstup z digitalizace a jak má být chráněn.....	10
1.5 Jak lze s výslednými datovými soubory dále manipulovat	12
2 Právní režim zpřístupnění digitalizovaných dokumentů	14
2.1 V jakém rozsahu lze digitalizovaný fond zpřístupnit veřejnosti	14
2.2 Jaké technologie lze použít ke zpřístupnění digitalizovaného fondu veřejnosti.....	16
2.3 Za jakých okolností lze umožnit veřejnosti pořizování kopií, opisů a výpisů z digitalizovaného fondu.....	17
3 Doložka	19

Úvod a zadání otázek

Digitalizací obecně rozumíme proces převodu informací do digitální formy vhodné k automatizovanému zpracování a dálkové komunikaci. Proces digitalizace je v současné době díky dostupnosti příslušných technologií typický především u převodu vizuálních a zvukových informací. V případě knih, časopisů a obdobných literárních děl probíhá digitalizace formou fotografování nebo skenování obrazů jednotlivých stránek do datových souborů. Ty je pak následně možno dále zpracovávat, a to především převodem do textových dat za užití technologie OCR případně převodem na mluvené slovo (takový postup je běžný především v procesu zpřístupňování vizuálních autorských děl zrakově postiženým).

Z hlediska právní regulace procesů digitalizace je rozhodné především to, že výstup z tohoto procesu existuje vedle vstupu, tj. že vstup se digitalizací nemění ani nezaniká. Digitální obraz tedy vzniká a dále existuje nezávisle na vstupu. Další zpracování digitalizovaných informací pak má ve srovnání se vstupem řadu specifických vlastností, jimž dominuje jednoduchost, rychlost a nízké náklady dalšího zpracování, kopírování a komunikace.

Digitalizace ani právní režim užití jejích výstupů nejsou až na výjimky specificky upraveny českým právem. Proces převodu informací do digitální formy a následná manipulace s datovými soubory jsou tedy upraveny obecnými předpisy dopadajícími na dispozice s informacemi, z nichž nejdůležitějšími jsou předpisy práva duševního vlastnictví a ochrany osobních údajů.

Zadavatel formuloval pro zpracovatele dva základní okruhy právních otázek plynoucích z digitalizace a následného zpřístupnění svého knihovního fondu. Vhodnou se pak jeví další specifikace těchto okruhů do níže uvedených otázek:

1. Právní režim digitalizace knihovního fondu

1.1 Které právní předpisy upravují digitalizaci knihovních fondů zadavatele

1.2 Které části fondu zadavatele lze digitalizovat

1.3 Jaký má být postup digitalizace

1.4 Jakou formu má mít výstup z digitalizace a jak má být chráněn

1.5 Jak lze s výslednými datovými soubory dále manipulovat

2. Právní režim zpřístupnění digitalizovaných dokumentů

2.1 V jakém rozsahu lze digitalizovaný fond zpřístupnit veřejnosti

2.2 Jaké technologie lze použít ke zpřístupnění digitalizovaného fondu veřejnosti

2.3 Za jakých okolností lze umožnit veřejnosti pořizování kopií, opisů a výpisů z digitalizovaného fondu.

1 Právní režim digitalizace knihovního fondu

1.1 Které právní předpisy upravují digitalizaci knihovních fondů zadavatele

Vzhledem k tomu, že zadavatel je veřejnou knihovnou, budou v jeho případě digitalizována autorská díla mající formu tištěných publikací. Z hlediska klasifikace se tedy bude jednat o díla literární, díla souborná (sborníky a časopisy) a jejich deriváty (např. překlady) ve smyslu ust. § 2 odst. 1, 4 a 5 zákona č. 121/2000 Sb.:

(1) Předmětem práva autorského je dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam (dále jen "dílo"). Dílem je zejména dílo slovesné vyjádřené řečí nebo písmem, dílo hudební, dílo dramatické a dílo hudebně dramatické, dílo choreografické a dílo pantomimické, dílo fotografické a dílo vyjádřené postupem podobným fotografii, dílo audiovizuální, jako je dílo kinematografické, dílo výtvarné, jako je dílo malířské, grafické a sochařské, dílo architektonické včetně díla urbanistického, dílo užitého umění a dílo kartografické.

(4) Předmětem práva autorského je také dílo vzniklé tvůrčím zpracováním díla jiného, včetně překladu díla do jiného jazyka. Tím není dotčeno právo autora zpracovaného nebo přeloženého díla.

(5) Sborník, jako je časopis, encyklopedie, antologie, pásmo, výstava nebo jiný soubor nezávislých děl nebo jiných prvků, který způsobem výběru nebo uspořádáním obsahu splňuje podmínky podle odstavce 1, je dílem souborným.

Právní režim jednotlivých dokumentů určených k digitalizaci se liší podle toho, jaký katalog majetkových práv autorských je zadavatel oprávněn realizovat. Můžeme v tomto směru rozlišovat jednotlivé typické případy podle toho, zda

1. bylo dílo zveřejněno nebo jeho o jeho zveřejnění autor nerozhodnul (tj. v případě nepublikovaných rukopisů)
2. uplynulo více než 70 let od smrti autora (tj. zda došlo k zániku majetkových autorských práv dle § 27 odst. 1 zákona č. 121/2000)
3. uplynulo více než 50 let od vydání díla (tj. zda došlo k zániku práva nakladatele na odměnu v souvislosti se zhotovením rozmnoženiny dle § 87 zákona č. 121/2000 Sb.)

4. autor nebo nakladatel neuzavřel se zadavatelem licenční smlouvu o specifických formách užití díla (tj. například v případech, kdy autor poskytuje své dílo pod tzv. volnou licenci)

Z hlediska právního režimu digitalizace tedy bude zadavatel pracovat s následujícími typy vstupů:

- a) díla, u kterých ještě neuplynula doba pro zánik majetkových práv autorských (§ 27 odst 1 zákona č. 121/2000 Sb.) nebo práv nakladatele na odměnu za rozmnožování (§ 87 zákona č. 121/2000 Sb.)
- b) díla, u kterých už doby dle § 27 odst. 1 a § 57 zákona č. 121/2000 Sb. uplynuly
- c) díla, která autor nezveřejnil (typicky nevydané rukopisy)
- d) díla, k jejichž užití má zadavatel specifická práva (např. díla zveřejněná pod tzv. volnou licenci)

Implicitní práva zadavatele jako veřejné knihovny k různým typům užití autorských děl bez svolení autora jsou založena souhrnně formou tzv. knihovní licence obsažené v ust. § 37 zákona č. 121/2000 Sb.:

§ 37

Knihovní licence

(1) Do práva autorského nezasahuje knihovna, archiv, muzeum, galerie, škola, vysoká škola a jiné nevýdělečné školské a vzdělávací zařízení,

a) zhotoví-li rozmnoženinu díla, která neslouží k přímému nebo nepřímému hospodářskému nebo obchodnímu účelu, pro své archivní a konzervační potřeby,

b) zhotoví-li rozmnoženinu díla, jehož rozmnoženina byla poškozena nebo ztracena, a o němž lze na základě rozumně vynaloženého úsilí zjistit, že není nabízeno k prodeji, nebo tiskovou rozmnoženinu malé části díla, jež byla poškozena nebo ztracena; takovou oprávněně zhotovenou rozmnoženinu může také podle odstavce 2 půjčovat,

c) zpřístupňuje-li dílo, včetně zhotovení jeho rozmnoženiny nezbytné pro takové zpřístupnění, které je součástí jeho sbírek a jehož užití není předmětem prodejních nebo licenčních podmínek, s výjimkou sdělování díla způsobem uvedeným v § 18 odst. 2, jednotlivcům ze strany veřejnosti prostřednictvím k tomu určených technických zařízení umístěných v jeho objektech, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia takových osob, a zamezí-li takovým osobám zhotovit rozmnoženinu díla; ustanovení § 30a odst. 1 písm. c) a d) tím nejsou dotčena,

d) půjčuje-li originály nebo rozmnoženiny obhájených diplomových, rigorózních, disertačních a habilitačních prací na místě samém, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia, pokud takové užití autor nevyločil.

(2) *Do práva autorského nezasahuje osoba uvedená v odstavci 1, půjčuje-li originály nebo rozmnoženiny vydaných děl, je-li zaplacená odměna, která přísluší autorům od osoby a ve výši stanovené v příloze k tomuto zákonu. Právo na odměnu autor nemá v případě půjčování zveřejněných děl podle tohoto odstavce na místě samém, nebo půjčují-li originály nebo rozmnoženiny vydaných děl školní knihovny a knihovny vysokých škol, Národní knihovna České republiky, Moravská zemská knihovna v Brně, Státní technická knihovna, Národní lékařská knihovna, Národní pedagogická knihovna Komenského, Knihovna Ústavu zemědělských a potravinářských informací, Knihovna Národního filmového archivu a Parlamentní knihovna České republiky.*

(3) *Ustanovení odstavce 2 se nevztahuje na rozmnoženiny děl zaznamenaných na zvukové či zvukově obrazové záznamy, ledaže jde o půjčování na místě samém. Osoba uvedená v odstavci 1 je povinna při takovém půjčování zamezit možnosti pořízení rozmnoženiny díla zaznamenaného na zvukovém či zvukově obrazovém záznamu.*

(4) *Do práva autorského nezasahuje osoba uvedená v odstavci 1, která za účelem nabídky k půjčení a zpřístupnění obsahu svých sbírek užije rozmnoženinu díla či jeho části obsažené na obálce, případně včetně tematického obsahu díla v katalogu sbírek; tento katalog sbírek může také zpřístupňovat veřejnosti, zamezí-li zhotovení rozmnoženiny výtvarného díla, která by mohla být užita k přímému či nepřímému hospodářskému nebo obchodnímu účelu. Osoba uvedená v odstavci 1 je vždy povinna v katalogu sbírek uvést jméno autora, je-li to možné a nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost.*

(5) *Osoba uvedená v odstavci 1 je povinna, lze-li to na ní spravedlivě požadovat, předkládat příslušnému kolektivnímu správci na jeho žádost vždy souhrnně za kalendářní rok nejpozději do konce následujícího kalendářního měsíce informace o počtu uskutečněných výpůjček a informace nezbytné pro rozúčtování odměn kolektivním správcem.*

Z hlediska formy užití díla v běžném provozu veřejné knihovny je nejdůležitější úprava půjčování obsažená v ust. § 16 zákona č. 121/2000 Sb.:

Půjčováním originálu nebo rozmnoženiny díla se rozumí zpřístupňování díla ve hmotné podobě zařízením přístupným veřejnosti nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu poskytnutím originálu nebo rozmnoženiny díla na dobu určitou.

Další běžnou formou manipulace s knihovním fondem zadavatele je vedle půjčování též poskytování služeb pro zhotovování tiskových rozmnoženin nebo provozování těchto služeb samoobslužným způsobem. Tato činnost je upravena § 30a zákona č. 121/2000 Sb.:

§ 30a

Rozmnožování na papír nebo na podobný podklad

(1) Do práva autorského nezasahuje

a) fyzická osoba, která pro svou osobní potřebu,

b) právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, která pro svou vlastní vnitřní potřebu,

c) ten, kdo na objednávku pro osobní potřebu fyzické osoby,

d) ten, kdo na objednávku pro vlastní vnitřní potřebu právnické osoby

nebo podnikající fyzické osoby

zhotoví tiskovou rozmnoženinu díla na papír nebo podobný podklad fotografickou technikou nebo jiným postupem s podobnými účinky, s výjimkou případu, kdy jde o vydaný notový záznam díla hudebního či hudebně dramatického, a v případech podle písmen c) a d) řádně a včas platí odměnu podle § 25.

1.2 Které části fondu zadavatele lze digitalizovat

Okruh autorských děl způsobilých k digitalizaci zadavatelem jako veřejnou knihovnou omezuje ustanovení § 37 odst. 1 písm. c) zákna č. 121/2000 Sb. následujícího znění:

(1) Do práva autorského nezasahuje knihovna, (-)

c) zpřístupňuje-li dílo, včetně zhotovení jeho rozmnoženiny nezbytné pro takové zpřístupnění, které je součástí jeho sbírek a jehož užití není předmětem prodejních nebo licenčních podmínek, s výjimkou sdělování díla způsobem uvedeným v § 18 odst. 2, jednotlivcům ze strany veřejnosti prostřednictvím k tomu určených technických zařízení umístěných v jeho objektech, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia takových osob, a zamezí-li takovým osobám zhotovit rozmnoženinu díla; ustanovení § 30a odst. 1 písm. c) a d) tím nejsou dotčena.

V případě digitalizace dochází na straně zadavatele k výše zmíněnému zhotovení rozmnoženiny v digitální formě za účelem zpřístupnění takového díla za užití specifických technických prostředků (tj. nikoli formou půjčení příslušného výtisku knihy nebo časopisu). Z uvedeného ustanovení pak přímo vyplývá, že zadavatel může digitalizovat **pouze taková díla, která jsou součástí jeho sbírek** (nikoli tedy například knihy, které zadavatel dočasně drží na základě meziknihovní výpůjčky). **Jiné omezení zadavatele ve výběru děl k digitalizaci neexistuje.**

Jedná-li se o součást sbírek zadavatele, lze digitalizovat bez dalšího omezení, tj. digitalizací mohou projít i díla nezveřejněná, díla, u kterých ještě nevypršela majetková autorská práva i díla, u nichž nevypršela práva nakladatele za odměnu za pořizování rozmnoženin.

Doporučení mimo právní kvalifikaci: Z důvodu snadnější pozdější manipulace s digitalizovanými díly lze doporučit opatření digitalizovaného díla ve fázi digitalizace metadaty s uvedením základních informací o jeho právním režimu (tj. zda byla dílo např. zveřejněno pod tzv. volnou licenci, kdy došlo k úmrtí autora, kdy bylo dílo vydáno apod.) Tyto informace pak později mohou posloužit k efektivnější indexaci jednotlivých děl dle katalogu autorských práv – systém správy digitalizovaných děl pak může například automaticky třídit díla, která lze zpřístupňovat pouze v prostorách zadavatele nebo která lze naopak zpřístupnit veřejnosti i na dálku apod. Současně pak lze například dle příslušných metadat sledovat a vyhodnocovat pořizování tiskových rozmnoženin pro potřeby odvodů kolektivním správcům atd.

1.3 Jaký má být postup digitalizace

Autorský zákon ani jiný předpis neupravuje postup digitalizace knihovního fondu (právní úprava takzvané konverze dokumentů provedená zákonem č. 300/2008 Sb. se v případě digitalizace knihovního fondu nepoužije). Digitalizace tedy může být prováděna automatizovaně, poloautomaticky nebo ručně, a to za užití libovolných prostředků, které má zadavatel k dispozici.

Žádné ustanovení rovněž nevylučuje provedení digitalizace formou zakázky třetí osobou – v takovém případě je však vhodné smluvně ošetřit výlučné předání digitalizovaných dokumentů zadavateli, respektive zákaz dodavateli jakkoli s výslednými dokumenty manipulovat.

Stran rozsahu digitalizace lze doporučit takový postup, který povede ke kompletnímu převodu příslušného díla do digitální formy. Digitalizace pouze části příslušného díla by totiž mohla například vést k odstranění informací o autorovi nebo k jinému obsahovému či formálnímu znehodnocení díla. Zásah do integrity nebo důstojnosti díla je v takovém případě spíše hypotetický, přesto je vhodné nastavit parametry pro digitalizaci tak, aby k takovému zásahu nemohlo dojít. K tomu viz § 11 odst. 3 zákona č. 121/2000 Sb.:

(3) Autor má právo na nedotknutelnost svého díla, zejména právo udělit svolení k jakékoli změně nebo jinému zásahu do svého díla, nestanoví-li tento zákon jinak. Je-li dílo užíváno jinou osobou, nesmí se tak dít způsobem snižujícím hodnotu díla. Autor má právo na dohled nad plněním této povinnosti jinou osobou (autorský dohled), nevyplývá-li z povahy díla nebo jeho užití jinak, anebo nelze-li po uživateli spravedlivě požadovat, aby autorovi výkon práva na autorský dohled umožnil.

Výsledný datový formát může být zvolen dle technických dispozic zadavatele. Platí přitom opět pouze princip zachování hodnoty a důstojnosti autorského díla. V průběhu digitalizace nebo po jejím skončení je pak možné datový formát digitalizovaných děl kdykoli měnit dle potřeb zadavatele.

Zadavateli rovněž nic nebrání v aplikaci technologie OCR na výsledné digitální dokumenty, čímž může, opět při zachování integrity a důstojnosti příslušných autorských děl, získat namísto obrazových datových souborů lépe využitelné soubory textové. Postup, při němž je obrazová informace převáděna na text, je pak dobře použitelný i v procesu zpřístupňování děl nevidomým (v takovém případě se významně rozšiřuje katalog možností následné dispozice s digitalizovaným autorským dílem – viz dále).

1.4 Jakou formu má mít výstup z digitalizace a jak má být chráněn

Jak bylo uvedeno výše, není zadavatel omezen ve výběru formátu digitalizovaného dokumentu. Současně není ani nutné dokument jako takový specificky chránit (např. šifrováním). Vzhledem k omezením zadavatele při manipulaci s digitalizovanými autorskými díly je však vhodné, aby zadavatel přijal odpovídající technická a organizační opatření k zamezení úniku digitálních dokumentů mimo své prostory. Není tedy třeba chránit jednotlivé dokumenty, ale je nutné, aby systém, jehož součástí tyto dokumenty jsou, byl specificky technicky a organizačně chráněn před nedovoleným přístupem a zneužitím.

Takovou ochranu není možné realizovat jen prostřednictvím interních příkazů nebo podmínek přístupu pro veřejnost, ale je nutné rozumně využít dostupných technických možností. Je-li tedy výsledek procesu digitalizace, tj. datový soubor, uložen na nosiči dat, je třeba přístup k takovému nosiči technicky chránit a omezit okruh oprávněných uživatelů jen na oprávněné osoby, které přímo provádějí digitalizaci nebo které jsou oprávněny s digitalizovanými dokumenty dále manipulovat (např. udržovat databázi digitalizovaných děl, rozhodovat o nabídnutí digitalizovaných děl formou zpřístupnění čtenářům knihovny apod. – viz dále).

Požadavek na technickou ochranu uplatňovanou v rozumné míře vychází z obecné prevenční povinnosti zakotvené § 514 zákona č. 40/1964 Sb. následovně:

§ 415

Každý je povinen počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví, na majetku, na přírodě a životním prostředí.

Požadavek na rozumnou míru zabezpečení vychází z předpokladu, že prevenční povinnost, tj. v posuzovaném případě povinnost předcházet úniku digitalizovaných autorských děl, nemá absolutní charakter. Zadavatel tedy nemá povinnost investovat do příslušného zabezpečení horentní sumy a používat technologie a postupy běžné například při zabezpečení utajovaných skutečností (takový požadavek by byl sám o sobě absurdní). Je však rozumné po zadavateli požadovat, aby věnoval zabezpečení digitalizovaných děl odpovídající technickou a organizační pozornost, a to vzhledem k hrozbě škody na majetkových právech autorských.

Na místě jsou tedy zejména specifická omezení a kontrola přístupu k úložištím digitalizovaných autorských děl (tj. nikoli pro všechny zaměstnance zadavatele ale pouze na ty, do jejichž pracovní náplně patří digitalizace nebo manipulace s digitalizovanými dokumenty) ve spojení s pokyny vydanými těm pracovníkům a kontrahentům zadavatele, kteří budou disponovat příslušnými přístupovými právy k datovým úložištím. Zatímco tedy představuje technické zabezpečení faktickou překážku zneužití digitalizovaných autorských děl, mají organizační pokyny za cíl zajistit pod hrozbou disciplinární sankce takový přístup pověřených pracovníků k digitalizovaným autorským dílům, který bude minimalizovat možná

rizika. Zpracovatel při vypracování takových pokynů doporučuje zaměřit se především na následující povinnosti:

- držet své unikátní přístupové údaje nebo jiné autentizační prostředky (např. čipové karty apod.) výhradně pod vlastní kontrolou resp. oznámit jejich únik nebo jinou možnost zneužití
- nepřehrávat datové soubory na nechráněná media (např. USB disky apod.) případně nepřehrávat datové soubory na žádné datové nosiče mimo hlavní úložiště
- přistupovat ke chráněnému úložišti digitalizovaných autorských děl pouze za účelem plnění pracovních povinností souvisejících s digitalizací
- oznámit nadřízenému jakýkoli výskyt datových souborů z úložiště digitalizovaných autorských děl mimo úložiště

1.5 Jak lze s výslednými datovými soubory dále manipulovat

Vzhledem k tomu, že digitalizace může být provedena pouze pro vnitřní potřebu zadavatele jakožto veřejné knihovny a nadto pouze pro nevýdělečné účely, nemá zadavatel právo s výstupem z digitalizace, tj. s datovým souborem obsahujícím obraz příslušného autorského díla, jakkoli dále disponovat. Zadavatel tedy především není oprávněn výsledný datový soubor předat třetí osobě, a to ani v případě, jde-li rovněž o veřejnou knihovnu.

Manipulace s datovými soubory v rámci informační infrastruktury zadavatele pak musí probíhat pouze v míře nezbytné k naplnění účelu zákonné licence (tj. zpřístupnění díla veřejnosti v prostorách zadavatele) a při zachování rozumných podmínek zabezpečení datových souborů před zneužitím (viz výše). Zadavatel tedy má při digitalizaci autorských děl, jejich přípravě ke zpřístupnění čtenářům, jakož i při jejich samotném zpřístupnění provádět s příslušnými datovými soubory jen takové operace, které jsou k naplnění účelu zákonné licence nezbytně nutné.

Vzhledem k tomu, že zpracovatel nemá k dispozici podrobné informace o stávající informační infrastruktuře zadavatele ani o standardních postupech při digitalizaci, není možné formulovat konkrétní závěry stran jednotlivých úkonů. Obecně však lze říci, že mezi nezbytně nutné formy manipulace s autorskými díly nesporně patří jejich zálohování na trvalé datové nosiče.

Jedinou výjimkou z právě uvedeného omezení dispozice s výsledky procesu digitalizace je manipulace s digitalizovanými díly pro potřeby nevidomých čtenářů upravená § 38 zákona č. 121/2000 Sb. následovně:

§ 38

Licence pro zdravotně postižené

(1) Do práva autorského nezasahuje ten, kdo

a) výhradně pro potřeby zdravotně postižených, v rozsahu odpovídajícím jejich zdravotnímu postižení a nikoliv za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu zhotoví nebo dá zhotovit rozmnoženinu vydaného díla; takto zhotovená rozmnoženina díla jím může být také rozšiřována a sdělována, pokud se tak neděje za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu,

b) výhradně pro potřeby zrakově postižených a nikoliv za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu opatří zvukovou složku zvukově obrazového záznamu audiovizuálního díla slovním vyjádřením obrazové složky; takto doplněná zvuková složka zvukově obrazového záznamu audiovizuálního díla jím může být také rozmnožována, rozšiřována a sdělována, neděje-li se tak za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu.

(2) Do práva autorského nezasahuje také osoba uvedená v § 37 odst. 1, půjčuje-li originály či rozmnoženiny vydaných děl pro potřeby zdravotně postižených v souvislosti s jejich postižením.

(3) Ustanovení § 30 odst. 5 se použije přiměřeně.

Zadavatel tedy může pro potřeby zdravotně postižených nejen zpřístupnit svůj digitalizovaný fond ve svých prostorách (viz dále), ale může digitalizovaná díla těmto osobám rozmnožovat a dále předávat, a to i způsobem umožňujícím dálkový přístup. Důležitá je v tomto směru podmínka výlučnosti, tj. lze manipulaci s digitalizovanými autorskými díly realizovat pouze pro potřeby zdravotně postižených. Dodržení této podmínky lze zajistit např. zvláštní formou registrace zdravotně postižených a poskytnutí specifických přístupových údajů. Pokud lze tuto podmínku dodržet, je pak možné zdravotně postiženým umožnit přístup k digitálnímu archivu i vzdáleně (na rozdíl od běžných čtenářů – viz dále) a lze jim umožnit i volné kopírování digitalizovaných autorských děl.

Lze pak v tomto směru doporučit, aby byla takto zpřístupněná autorská díla automaticky opatřena informací, že jde o kopii určenou pro výhradní potřebu zdravotně postižených. Rovněž je vhodné zdravotně postižené čtenáře manipulující s digitalizovanými autorskými díly na základě výše uvedené licence poučit, že tak mohou činit pouze pro potřebu svou nebo dalších osob se zdravotním postižením.

2 Právní režim zpřístupnění digitalizovaných dokumentů

2.1 V jakém rozsahu lze digitalizovaný fond zpřístupnit veřejnosti

Zákon nedává co do rozsahu využití knihovní licence k digitalizaci a následnému zpřístupnění digitalizovaných dokumentů veřejnosti žádná omezení. Zadavatel tedy může veřejnosti zpřístupnit (viz dále) všechny digitální dokumenty, které nabyt nebo jejichž digitalizaci provedl v souladu se zákonem (viz výše).

Co se týče formy zpřístupnění veřejnosti, je třeba rozlišovat autorská díla, u nichž:

- 1) stále existují majetková práva autorská a zadavatel nedisponuje specifickou licencí k jejich užití
- 2) stále existují majetková práva autorská a zadavatel disponuje specifickou licencí k jejich užití (především tehdy, pokud autor své dílo zveřejnil pod některou z tzv. volných licencí)
- 3) zanikla majetková práva autorská

U děl sub 1) platí, že jejich zpřístupnění veřejnosti může zadavatel provést pouze v rozsahu zákonné licence § 37 odst. 1 písm. c) zákona č. 121/2000 Sb., tj. *„jednotlivcům ze strany veřejnosti prostřednictvím k tomu určených technických zařízení umístěných v jeho objektech, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia takových osob, a zamezí-li takovým osobám zhotovit rozmnoženinu díla.“* V tomto případě lze tedy příslušné dílo zpřístupnit pouze k nahlédnutí, a to jen v budově zadavatele. Prakticky se tedy v posuzovaném případě jedná o zpřístupnění prostřednictvím k tomu určených terminálů nebo jiných čtecích zařízení (viz dále).

U děl sub 1) tedy není možné zpřístupnění formou dálkového přístupu (tj. např. přes internet), a to ani v případě, byl-li by takový přístup chráněn např. heslem a opatřen zvláštními podmínkami. Podobně není možné ani zpřístupnění způsobem, kdy se dílo jakkoli dostává do čtecího zařízení jednotlivých čtenářů, byť by tito čtenáři byli fyzicky přítomní v prostorách zadavatele (i v takovém případě totiž dochází ke zhotovení rozmnoženiny díla), tj. např. formou bezdrátového připojení přenosného počítače čtenáře k příslušné databázi v prostorách zadavatele. Konečně nelze takové dílo dálkově zpřístupnit čtenářům ani tak, že na něj například zadavatel pouze odkáže formou linku, přičemž dílo samotné vystavila na internet třetí osoba (tzv. linking).

Obecně pak lze ke způsobu zpřístupnění děl sub 1) konstatovat, že je v tomto případě na místě restriktivní interpretace zákonného zmocnění, tj. dovoleno je pouze takové zpřístupnění, které za žádných okolností nevede ke zhotovení rozmnoženiny nebo k užití díla mimo prostory

zadavatele. V tomto smyslu je třeba především varovat před nejrůznějšími formami technické či organizační kreativity vedoucími k obcházení zákonných podmínek.

U děl sub 2) záleží možnosti zveřejnění na obsahu příslušné licence (ten je vhodné reflektovat ve formě metadat k příslušnému dílu – viz výše). Pokud je obsahem licence právo dílo zveřejnit (byť jen k nevýdělečným účelům), může takové dílo zpřístupnit zadavatel i způsobem umožňujícím dálkový přístup, tj. prostřednictvím internetu. Ochrana přístupu nebo jeho sledování nejsou nutné, nevyžadají-li si to specifické licenční podmínky (drtivá většina volných licencí však takové podmínky neobsahuje).

Díla sub 3) je možné volně užívat, tj. je lze i bez omezení zveřejňovat způsobem umožňujícím dálkový přístup. Vzhledem k tomu, že existence majetkových práv autorských je vázána na plynutí času, doporučuje zpracovatel takovou konstrukci metadat, která umožní průběžné sledování autorskoprávního režimu díla. Nejčastější změna režimu, tj. převod díla z kategorie sub 1) do kategorie sub 3), pak může být systémem automaticky zaznamenána a digitalizované dílo, u něž vyprší majetková práva autorská, může být automaticky přesunuto do veřejného úložiště a zpřístupněno na internetu.

2.2 Jaké technologie lze použít ke zpřístupnění digitalizovaného fondu veřejnosti

V návaznosti na výše uvedené lze konstatovat, že výběr technologií na straně zadavatele je zúžen prakticky pouze na technologie zobrazovací. Terminály, informační kiosky, dotykové plochy nebo jiné technické prostředky pak musejí být umístěny v prostorách zadavatele a mají být dostatečně technicky chráněny před zneužitím. Toho lze docílit buďto pořízením jednorúčových terminálů nebo například u PC znemožněním připojení záznamových zařízení.

Opět v tomto případě platí výše zmíněná obecná prevenční povinnost ve spojení s podmínkou zamezit zhotovení rozmnoženiny díla. Zákonné požadavky tedy zadavatel splní vhodnou kombinací technických a organizačních opatření. Nelze-li tedy například z finančních důvodů pořídit specializované terminály, je vhodné fyzicky zaslepit nebo uzamknout datové porty PC a současně čtenáře informovat o zákazu pořizovat rozmnoženiny příslušných datových souborů.

2.3 Za jakých okolností lze umožnit veřejnosti pořizování kopií, opisů a výpisů z digitalizovaného fondu

Pořizování tiskových opisů a výpisů z digitalizovaných děl upravuje § 37 ve spojení s 30a zákona č. 121/2000 Sb. následovně:

(1) Do práva autorského nezasahuje knihovna, archiv, muzeum, galerie, škola, vysoká škola a jiné nevýdělečné školské a vzdělávací zařízení,

c) zpřístupňuje-li dílo, včetně zhotovení jeho rozmnoženiny nezbytné pro takové zpřístupnění, které je součástí jeho sbírek a jehož užití není předmětem prodejních nebo licenčních podmínek, s výjimkou sdělování díla způsobem uvedeným v § 18 odst. 2, jednotlivcům ze strany veřejnosti prostřednictvím k tomu určených technických zařízení umístěných v jeho objektech, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia takových osob, a zamezí-li takovým osobám zhotovit rozmnoženinu díla; ustanovení § 30a odst. 1 písm. c) a d) tím nejsou dotčena

§ 30a

Rozmnožování na papír nebo na podobný podklad

(1) Do práva autorského nezasahuje

a) fyzická osoba, která pro svou osobní potřebu,

b) právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, která pro svou vlastní vnitřní potřebu,

c) ten, kdo na objednávku pro osobní potřebu fyzické osoby,

d) ten, kdo na objednávku pro vlastní vnitřní potřebu právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby

zhotoví tiskovou rozmnoženinu díla na papír nebo podobný podklad fotografickou technikou nebo jiným postupem s podobnými účinky, s výjimkou případu, kdy jde o vydaný notový záznam díla hudebního či hudebně dramatického, a v případech podle písmen c) a d) řádně a včas platí odměnu podle § 25.

Z výše uvedeného vyplývá, že zadavatel je, jakožto veřejná knihovna, oprávněn zhotovovat pro své čtenáře tiskové rozmnoženiny digitalizovaných autorských děl (musí jít o díla, jejichž digitální forma byla získána zákonným způsobem – viz výše). Pro výkon této zákonné licence přitom zákon nedává žádná omezení, pouze platí, že výkon této zákonné licence není bezúplatný, ale je zpoplatněn. Právo na finanční náhradu má v tomto případě současně autor příslušného díla (nedošlo-li k zániku majetkových autorských práv dle § 27 odst. 1 zákona č.

121/2000 Sb.) i vydavatel (nedošlo-li k zániku práv vydavatele na odměnu dle § 87 zákona č. 121/2000 Sb.). Na základě ust. § 96 odst. 1 písm. a) bod 4. pak tato práva na odměnu spadají do okruhu práv povinně kolektivně spravovaných, a to v současné době občanským sdružením Dilia. Dle informací zadavatele má zadavatel odvod takových poplatků kolektivnímu správci v současné době ošetřen platnou dohodou.

Zadavatel tedy může svým čtenářům nejen poskytovat službu listinného kopírování ve stávajícím rozsahu (tj. z listinných dokumentů), ale může též na žádost čtenářů a pro jejich osobní potřebu bez omezení zhotovovat tiskové rozmnoženiny z digitalizovaných dokumentů. Nabízí se tedy v tomto případě například technické řešení kombinující zobrazení příslušného digitalizovaného díla s možností jeho úplatného tisku přímo příslušným terminálem.

Přestože zákon č. 121/2000 Sb. vymezuje v cit. ustanoveních zákonné licence i kolektivní správu majetkových práv autorských jasně a bez omezení, nelze zcela pominout skutečnost, že dostupnost digitální technologie společně s kvalitou skenovacích a tiskových zařízení dává veřejným knihovnám včetně zadavatele do rukou faktickou možnost konkurovat nakladatelům tím, že budou, zjednodušeně řečeno, tisknout a prodávat knihy. Tisk a prodej knih však samozřejmě nepatří mezi dominantní účely vzniku a existence veřejných knihoven a není tedy vhodné, aby oprávnění daná výše citovanými zákonnými licencemi byla veřejnými knihovnami zneužívána k obcházení práva, tj. ke generování podstatného zisku z prodeje tiskových rozmnoženin knih. Přestože tedy zadavatel není *de lege* omezen ve výkonu cit. zákonných licencí, je třeba, aby neobcházel zákon a s oprávněním tiskově rozmnožovat na žádost čtenářů digitalizované dokumenty nakládal jako s doplňkovou (nikoli dominantní) službou.

Právě uvedené samozřejmě neznamená, že by měl zadavatel své čtenáře v pořizování tiskových rozmnoženin jakkoli omezovat – zákon totiž dává právo zhotovovat tiskové rozmnoženiny nejen částí, ale i kompletních autorských děl. Není však na místě, aby zadavatel tuto službu inzeroval jako dominantní (tj. způsobem „přijďte si k nám vytisknout knihu“) nebo aby dokonce zveřejňoval nabídku „cen“ za jednotlivé knižní tituly – takovým jednáním by se totiž zřejmě dopustil jednání *in fraudem legis* a vstoupil tak v rozporu se svým účelem existence do soutěžního vztahu s nakladateli příslušných titulů.

Výše uvedená doporučení lze tedy shrnout následovně:

- Zadavatel je oprávněn umožnit svým čtenářům tisk digitalizovaných autorských děl zpřístupněných v jeho prostorách (jednotlivé podmínky viz výše), a to v plném rozsahu.
- Službu tisku digitalizovaných dokumentů by zadavatel neměl inzerovat jako dominantní. Čtenáři by o ní měli být informováni stejným způsobem jako o ostatních doplňkových službách.

3 Doložka

Výše uvedené právní názory nebyly projednány akademickými orgány Masarykovy univerzity ani akademickými orgány její Právnické fakulty a jsou právními názory zpracovatele tohoto právního stanoviska (posudku). Analýza nemá právní povahu odborného vyjádření podle § 105 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb. a představuje soubor názorů a doporučení pro potřebu zadavatele.

V Brně dne 22. 9. 2009.

JUDr. Radim Polčák, Ph.D.